

•
•
•
•
•
•

Landschapsplan

Spoordijk 2.

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding.....	3
2.	Het plangebied en het bedrijfsmatige inrichtingsplan.....	4
2.1	Het plangebied, ligging en de historie in het kort.....	4
2.2	Huidige situatie.....	6
3.	Beleid.....	7
3.1	Provinciaal beleid, de omgevingsvisie (2009)	7
3.2	Gemeentelijk beleid, landschapsontwikkelingsplan (LOP)	11
4.	Ruimtelijke onderbouwing van de in te passen geluidswal.....	16
4.1	Van analyse naar ontwerp.....	16
4.2	Het ontwerp.	16
4.3	Meerwaarde	17
5.	Ontwerptekening	18

1. Inleiding

Voor de ontwikkeling van de motorcrossclub AMBC in Staphorst heeft Groenvoorziening Avereest voor de initiatiefnemer een inrichtingsschets gemaakt hoe de motorcrossclub (AMBC) binnen het landschap ingepast kan worden.

In dit rapport wordt allereerst ingegaan op de bestaande situatie en de situering van de geplande baan.

Vervolgens komt zowel het relevante provinciale als ook het gemeentelijke beleid aan de orde. De vertaling van het beleid naar het plan en de inrichtingseisen worden in het daaropvolgende hoofdstuk besproken.

Bij dit rapport is de tekening op schaal bijgevoegd. De beplantingslijst staat op de uitgewerkte tekening.

2. Het plangebied en het bedrijfsmatige inrichtingsplan

Het plangebied ligt aan de Spoordijk 2 in de gemeente Staphorst, ingeklemd tussen de Spoordijk en de Leidijk, en is plaatselijk bekend als 't Wiede Gat'. De situering van het plangebied ten opzichte van de omgeving is weergegeven in figuur 2.2.

Het plangebied bestaat uit een viertal percelen die kadastraal bekend zijn onder gemeente Staphorst, sectieY, nummers 1071,66,1156 en 1092. De omvang van het plangebied bedraagt 3.1 ha. Figuur 2.1 geeft het plangebied in meer detail op een luchtfoto weer.

2.1 Het plangebied, ligging en de historie in het kort

Figuur 2.1. Plangebied motorcross;
bron Google

Figuur 2.2. Plangebied AMBC;
bron kadasterkaart

Als we kijken naar geologie, geomorfologie en bodemkunde van het gebied blijkt het volgende, Het perceel ligt in een gebied van dekzandruggen en –welvingen¹ (vormeenheid 2M14), ontstaan in het pleistoceen. Geologisch behoort dit dekzandgebied tot de Formatie van Twente. Als we de omgeving bodemkundig bekijken vinden we er vooral veldpodzolgronden.² Veldpodzolgronden³ zijn vrij laaggeleden humuspodzolen met een voor een belangrijk deel ontijzerd profiel. Een veldpodzol heeft een vrij dunne A1-laag, namelijk dunner dan 30 cm. Veldpodzolen worden vooral gevonden in de jongere ontginningen van de zandgronden. Kenmerkend is, vooral in Drenthe en aanpalend gebied, de verwijzing in de naam, 'veld'. De veldpodzol is het meest kenmerkende bodemtype in Nederland.⁴ Veel van deze bodems zijn ontgonnen in de periode tussen 1850 en 1950. Dat geldt ook voor het gebied waarin de Spoordijk ligt. Dit laat figuur 2.4. zien.

¹Bronnen: <http://avn.geog.uu.nl/13geologie/79/79.html> en[/7878.html](http://avn.geog.uu.nl/13geologie/79/7878.html);

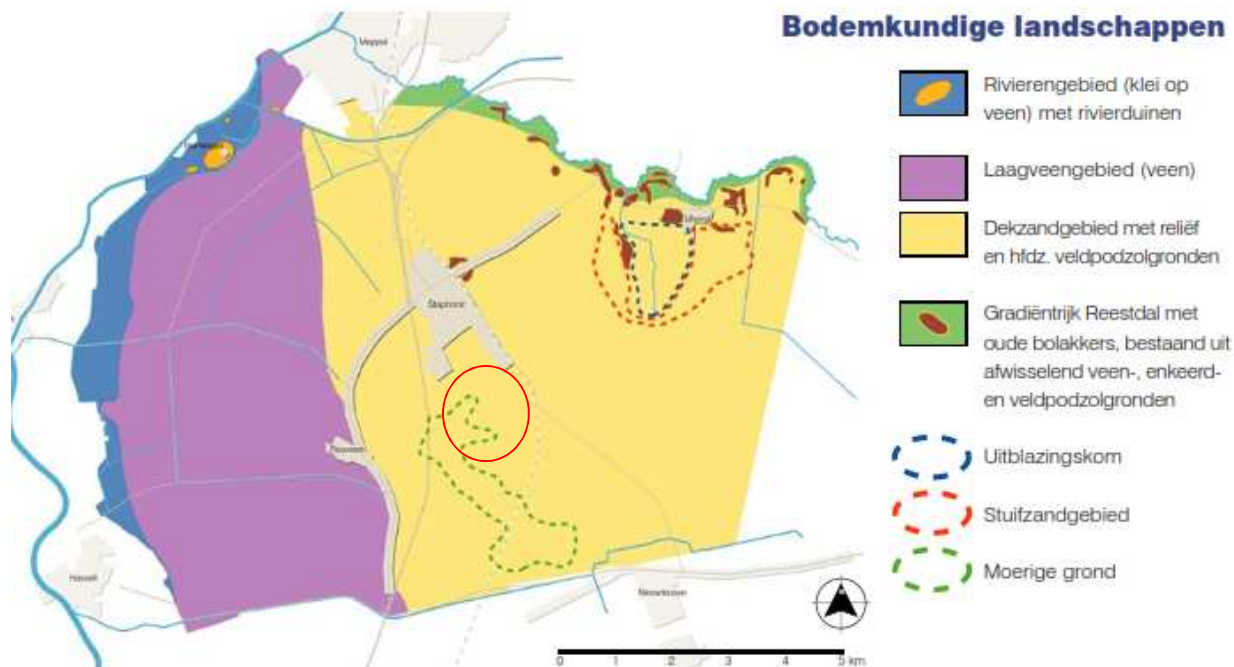
² gisopenbaar.Overijssel.../-bodemkaart

³ Bodemkunde, dr.ir.s.f. kuipers

⁴ www.bodems.nl/nbv/lustrum/nominaties/NL_bodem_-_veldpodzol_Marthijn_Sonneveld.pdf

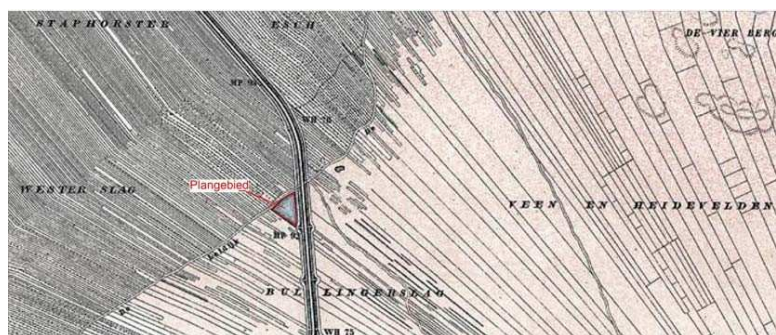
De volgende kaart geeft de bodemkundige landschappen weer van de omgeving waarin het plangebied ligt.

Figuur 2.3. Bodemkundige landschappen in de omgeving van Staphorst met de ligging van AMBC in de rode cirkel.

De historische kaarten die te vinden zijn op 'gisopenbaar' laten dit zien. Op de kaart van 1896 is de Spoorlijn niet aangelegd. Het spoor ligt er dan al wel. Dat dateert van rond 1860. Het gebied waar nu het terrein van de AMBC ligt, was vroeger een moerasachtige omgeving. Dit valt ook af te leiden van de toponiemen in de omgeving, de Spoor- en de Leidijk. Immers, een Leidijk begrense vaak een moeras. De volgende kaart laat dit nog eens zien.

Figuur 2.4. Kaart omgeving plangebied in historische kaart 1896

2.2 Huidige situatie.

Het plangebied is gelegen aan de Spoordijk ten zuidoosten van het centrum van Staphorst. Het verkeer op de Spoordijk bestaat voor het grootste deel uit (agrarisch) bestemmingsverkeer voor de in de directe omgeving gelegen boerderijen. In de huidige situatie is AMBC actief op een deel van het plangebied. Het andere deel van het plangebied (aandachtsgebied) is thans in gebruik als containeropslag door afvalverwerker Sita. Om de capaciteit voor het aantal motorcrossers, dat gelijktijdig in de baan actief is, te vergroten zal een baanverlenging worden gerealiseerd op het Sita-terrein.

Samenhangend met grote ledenaantal en de ledengroei is er in de huidige situatie sprake van onvoldoende parkeerplaatsen. Dit wordt in de voorgenoemen situatie opgelost door het realiseren van extra parkeerplaatsen.

Onderstaande foto's geven een impressie van het terrein.

3. Beleid

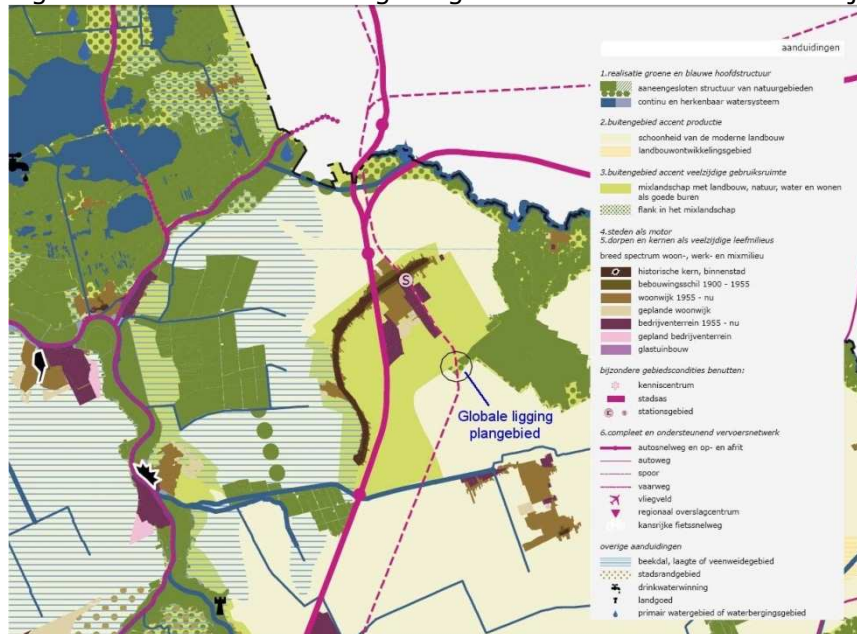
Voor het gebied waarin ABMC ligt, is zowel provinciale als gemeentelijke regelgeving geformuleerd. Op provinciaal niveau is de Omgevingsvisie bepalend; op gemeentelijk niveau gaat het om de toekomstvisie, en het Landschapsontwikkelingsplan (LOP)

3.1 Provinciaal beleid, de omgevingsvisie (2009)

Volgens de Omgevingsvisie Overijssel ligt de AMBC als een flank in het Mixlandschap met landbouw, natuur en water.

Het Mixlandschap geldt als een gebied waar ruimte is voor landbouw, landschapsontwikkeling, natuur, cultuurhistorie, vrije tijd, wonen en overige bedrijvigheid.

Figuur 3.1. Kaart uit de omgevingsvisie van de Provincie Overijssel.

Sinds de Omgevingsvisie voor de provincie Overijssel op 1 juli 2009 is vastgesteld en in 2014 geactualiseerd, is het Streekplan Overijssel 2000+ komen te vervallen. Het ruimtelijke beleid van de gemeente wordt nu geregeld binnen de Omgevingsvisie die de rol vervult van onder meer:

- ☐ Structuurvisie onder de (nieuwe) Wet ruimtelijke ordening.
- ☐ Regionaal waterplan onder de (nieuwe) waterwet
- ☐ Milieubeleidsplan onder de Wet milieubeheer.

Ruimtelijke kwaliteit

Omdat ruimtelijke kwaliteit een subjectief begrip is, is een goede ruimtelijke kwaliteit lastig vast te stellen. De provincie hanteert daarom de volgende definitie: ruimtelijke kwaliteit is datgene dat ruimte geschikt maakt en houdt, voor wat voor mens, plant en dier belangrijk is. De verschillende gebieden met ieder hun eigen karakteristieke kenmerken, moeten volgens de Omgevingsvisie versterkt en vernieuwd worden. In de Omgevingsvisie is het "spectrum aan verschillende gebiedskenmerken" gegroepeerd in vier zogeheten "lagen". Zo

is er de natuurlijke laag, de laag van het agrarisch cultuurlandschap, een stedelijke laag en een lust- en leisure-laag.

Met deze lagenbenadering zet de provincie in op nieuwe verbindingen tussen bestaande kwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen, maar ook tussen oud en nieuw, tussen snel en traag, tussen stad en land, tussen rood en groen, tussen opbrengsten en kosten. De ambitie is een kwaliteitsontwikkeling in gang te zetten, waarbij elk project, elke ontwikkeling bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Als basis voor de inhoudelijke sturing worden de aanwezige gebiedskenmerken genomen. Deze kenmerken moeten niet alleen maar beschermd worden, maar juist ook verbonden worden met nieuwe ontwikkelingen.

Uit de daarvoor vervaardigde 'Catalogus Gebiedskenmerken'⁵ blijkt het volgende. Op blz. 71 van deze catalogus wordt een overzicht gegeven van de in Overijssel aanwezige landschapstypen met bijbehorende structuurdragers en nederzettingvormen. Bij het jonge heide- en broekontginningenlandschap behoren rechte ontginningslijnen en wegeren. Op blz. 82 en 83 van ditzelfde document worden de kenmerken, ontwikkelingsrichtingen, ambitie en sturing beschreven. In dit document zijn de kenmerken als volgt omschreven: 'De grote oppervlakte aan – voormalige – natte en droge heidegronden was oorspronkelijk functioneel verbonden met het essen- en oude hoevenlandschap; hier werd geweid en werden plaggen gestoken voor in de stal; in de stal bemeste plaggen dienden als structuurverbeteraar en bemesting voor de akkergronden op de essen. Na de uitvinding van kunstmest ging deze functie verloren en werden deze gronden grotendeels in cultuur gebracht. Aanvankelijk kleinschalig en min of meer individueel door keuterboertjes, later werd de ontginning planmatig en grootschalig aangepakt. Ten opzichte van omliggende essen- en hoevenlandschap zijn de landbouwontginningen relatief grote open ruimtes, deels omzoomd door boscomplex. Erven liggen als blokken aan de weg geschakeld. Wegen zijn lanen met lange rechtstanden.....'.

De ontwikkelingen worden dus in drie richtingen gegeven, namelijk:

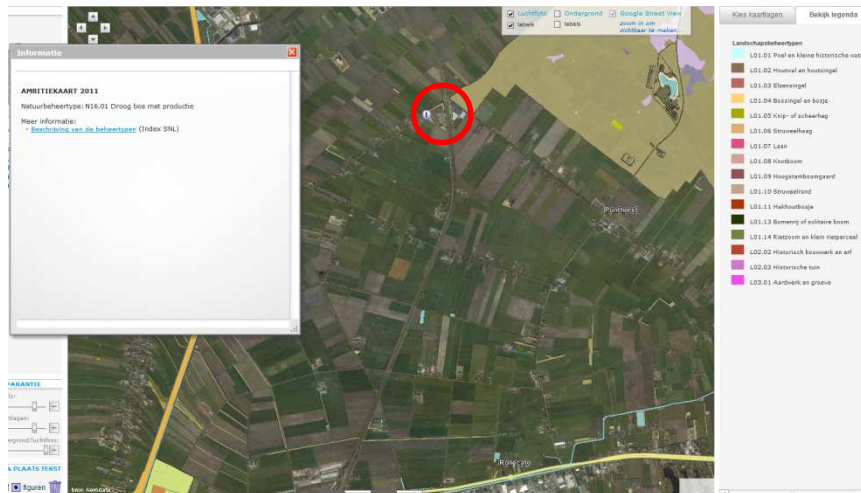
- schaalvergroting
- transformatie
- verschuiving in de beleving van open ruimte naar bedrijfskavel

De ambitie voor dit gebied is de ruimtelijke kwaliteit een stevige impuls te geven en soms een transformatie te bewerkstelligen, zeker wanneer daar aanleiding toe is. De dragende structuren die gevormd worden door landschappelijke raamwerken van lanen, bosstroken en waterlopen die hier de rechtlijnige ontginningsstructuren weergeven, moeten versterkt worden. Binnen deze raamwerken is er ruimte voor verdere ontwikkeling van bestaande erven en soms de vestiging van nieuwe erven. Deze nieuwe erven dienen dan wel een stevige landschappelijke jas krijgen. Onder het kopje 'sturing' wordt de volgende richting voor dit gebied aangegeven: Ontwikkelingen die plaatsvinden in de agrarische ontginningslandschappen, moeten bijdragen aan behoud en versterking van de dragende lineaire structuren van lanen, bosstroken en waterlopen en ontginningslinten met erven en de daarbij kenmerkende grote ruimtematen.

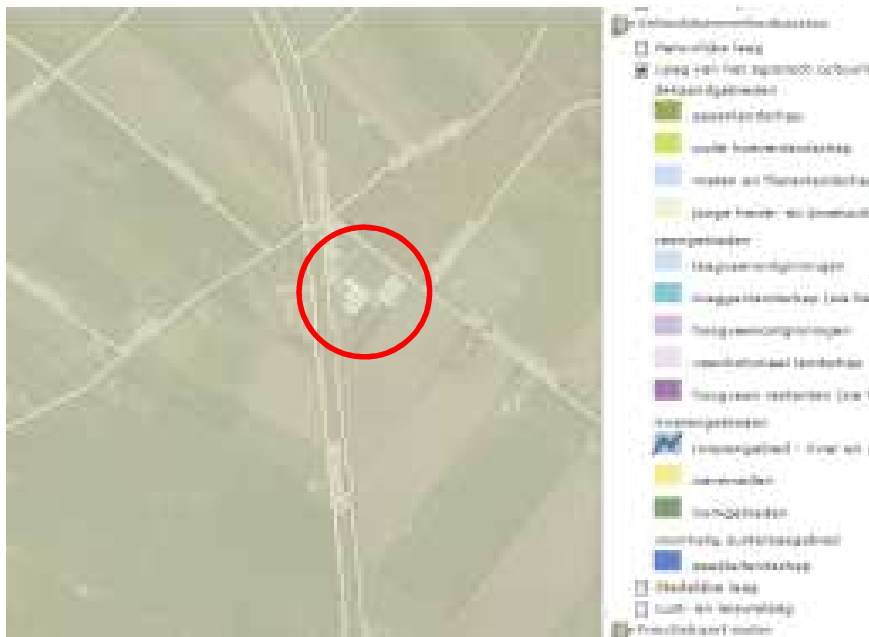
⁵ Catalogus gebiedskenmerken Omgevingsvisie, deel 2, natuurlijkelaag, laag van het agrarisch cultuurlandschap, blz 71, 82 en 83, jonge heide- en broekontginningen.

De volgende kaarten geven deze kenmerken nog eens duidelijk weer.

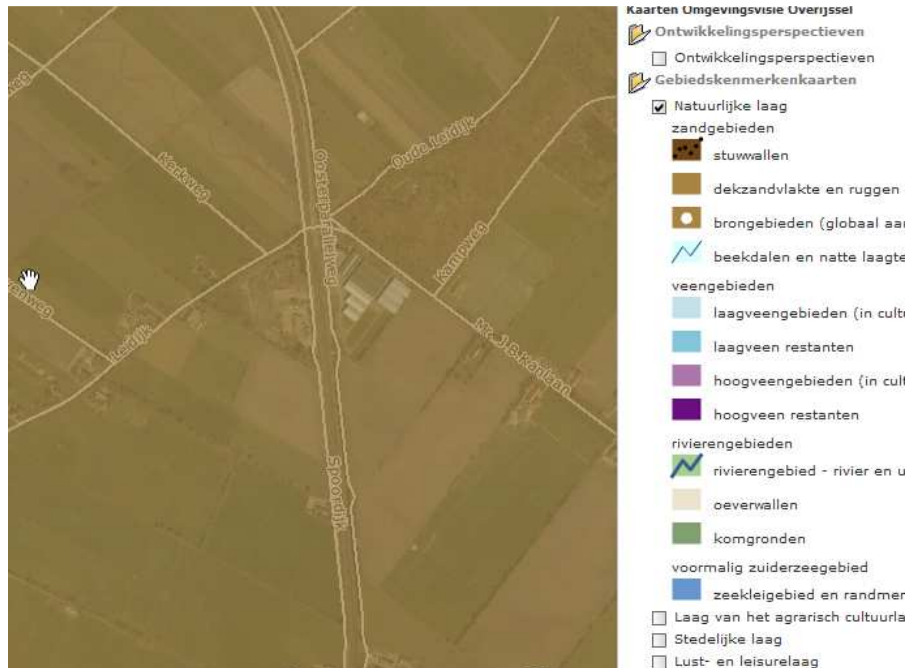
Figuur 3.2. Gebiedskenmerkenkaart, laag van de ambitiekaart

Figuur 3.3. Jong heide- en

broekontginningslandschap

Figuur 3.4. Dekzandvlakte en -ruggen

Het dekzandgebied kenmerkt zich door een afwisselend landschap van jonge ontginningen. Voor het dekzandgebied geldt dat de kavelstructuur - de 'waaier' waarvan alle lijnen uitkomen in de puntlanden - wordt benut als vormgevend principe voor landschapsversterking. In het dekzandgebied gaat het hierbij vooral om wegbeplanting en perceelgrensbeplanting. De verkaveling is het landschappelijke kader bij ruimtelijke ontwikkelingen zoals dorpsuitbreidingen en de eventuele inplaatsing van nieuwe agrarische bedrijven in de primaire landbouwgebieden.

Figuur 3.5. Mixlandschap met landbouw, natuur, water en wonen als goede bure

3.2 Gemeentelijk beleid, landschapontwikkelingsplan (LOP)

Op het hoogste schaalniveau (hele plangebied) is de herkenbaarheid van de twee grote eenheden van het dekzandgebied en het laagveengebied en de duidelijke overgang daartussen, waardevol. De basis van de landschappelijke kwaliteit van Staphorst is de samenhang binnen verschillende deelgebieden en de herkenbaarheid van de verschillende landschapstypen. De landschapstypen hebben elk hun eigen kenmerken, kwaliteiten, structuren en waarden. Deze zijn duidelijk bepaald door de ondergrond - bodem/water - en de ontginningsgeschiedenis. Daarnaast heeft het buitengebied van Staphorst veel specifieke kwaliteiten zoals karakteristieke (historische) landschapsstructuren, cultuurhistorische objecten, natuurwaarden, landschapsbelevings-waarden en oriëntatiepunten. Al deze kwaliteiten zijn onderdelen van de identiteit van Staphorst. Op lokaal niveau is het landschap veranderd door het verdwijnen van kavelgrens- en wegbepanting in besloten gebieden en door (vaak spontane) begroeiing in open gebieden. De stedelijke ontwikkeling van Staphorst in de zone tussen het spoor en de A28 doorsnijdt de 'historische deelgebieden' en vormt een apart deelgebied.

Status van het landschapsplan

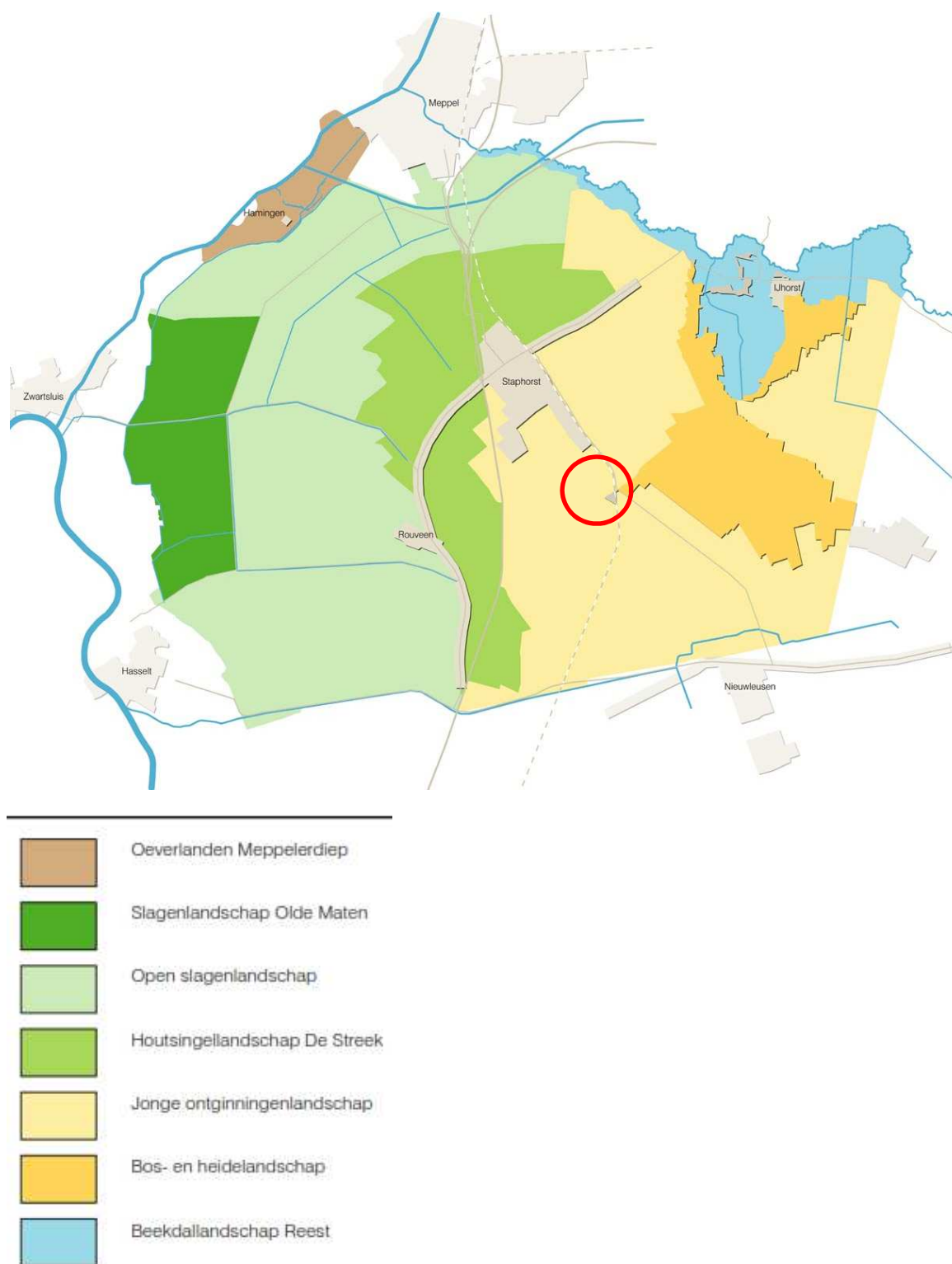
Het Landschapsplan Staphorst heeft nog geen juridische status, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Bestemmingsplan Buitengebied. Wel kan de visie uit het plan gebruikt worden als integratiekader voor de afstemming van verschillende functies en als afwegingskader voor ruimtelijke ingrepen. Tevens geeft het Landschapsplan Staphorst een nadere invulling van de Kadernota Buitengebied. Het landschapsplan levert bouwstenen voor behoud en versterking van het landschap, bijvoorbeeld voor de ruimtelijke ontwikkelingen van:

- 🚧 Oeverlanden Meppelerdiep
- 🚧 Slagenlandschap Olde Maten

- Open slagenlandschap
- Houtsingellandschap De Streek
- Jonge ontginningenlandschap
- Bos- en heidelandschap

De volgende figuren geeft een overzicht van de landschappen in de omgeving van het plangebied en laat duidelijk zien dat het terrein van de ABMC ligt in het jonge ontginningenlandschap.

Figuur 3.6. Landschappen in de omgeving van het plangebied; bron LOP

Figuur 3.7. De verkavelingspatronen in het jonge ontginningenlandschap in het plangebied

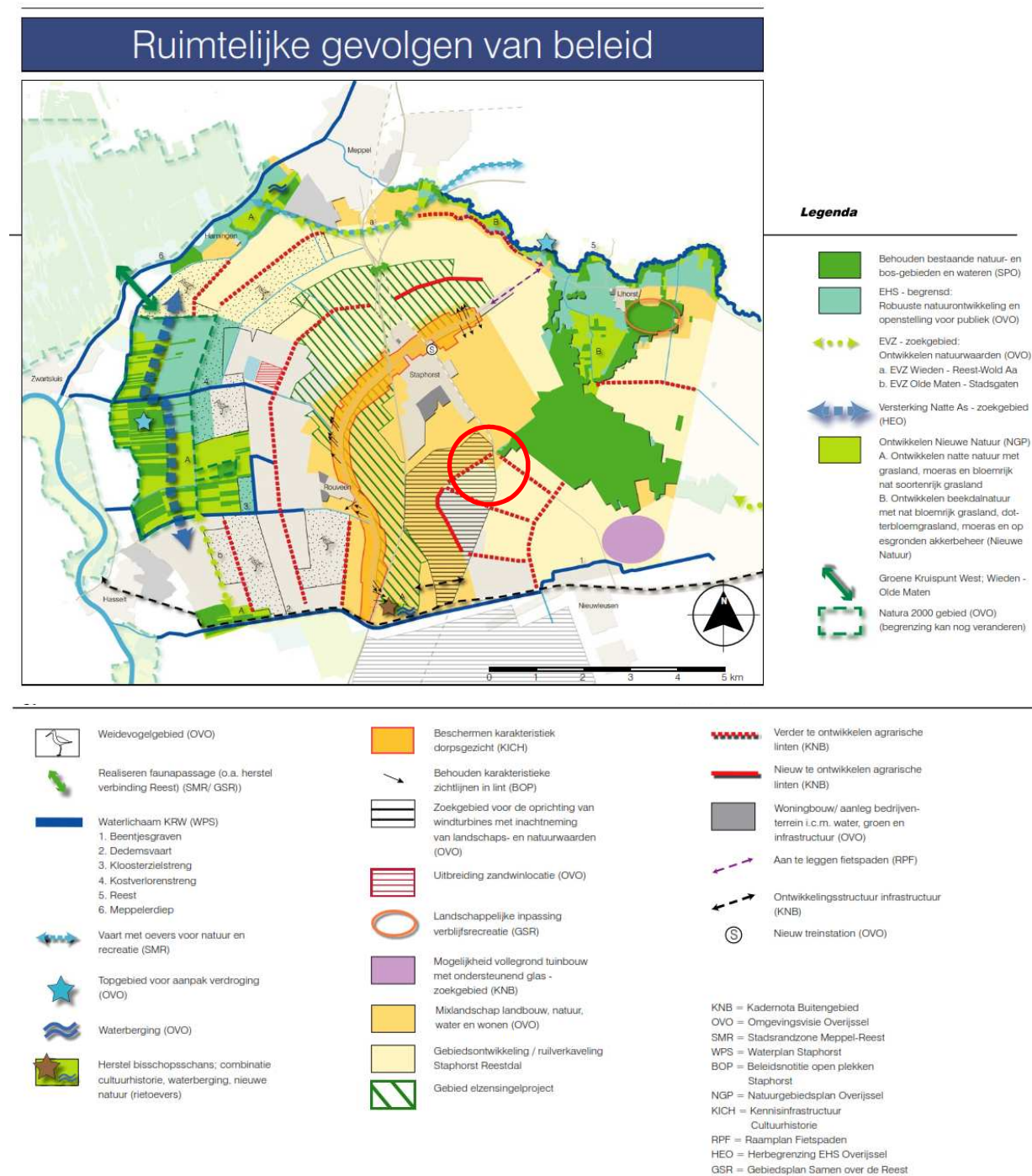

In jonge ontginningen van voormalige hoogveen-complexen vinden we:

- lintbebouwing met grote erven en tamelijk veel groen
- grote groene kamers door wegbeplanting
- voornamelijk langs wegen in open lintbebouwingsstructuur
- groene kamerstructuur bestaande uit laanbeplanting van eiken
- karakteristieke eikenrijen haaks op Staphorster Bos
- restanten van perceelsgrensbeplanting
- sortiment: eik (es)
- rationele (blok)verkaveling met grote percelen zandgrond (podzolgronden/ dekzandgronden)
- grootschalig landschap met kamerstructuur
- puntenlanden (ten oosten van Schapendijk) kleinschalig redelijk vlak, oostwaarts licht oplopend terrein
- rationeel blokvormig wegenpatroon
- relatief veel onverharde wegen
- weinig sloten
- goede ontwatering
- gras- en hooiland
- bouwland
- enkele boomkwekerij
- landschap: redelijk hoog (rand bedrijventerrein laag, ongestructureerde plaatsing windturbines)
- bebouwing: wisselende kwaliteit
- landbouw

In de LOP wordt ingegaan wat de gevolgen zijn van het beleid ten aanzien van het landschap. Op de onderstaande kaart wordt dit inzichtelijk gemaakt. De rode cirkel laten zien dat het plangebied in een zoekgebied van windturbines ligt, dat het grenst aan de boswachterij Staphorst en ligt in het mixlandschap.

Figuur 3.8. Ruimtelijke gevolgen van beleid volgens de LOP.

4. Ruimtelijke onderbouwing van de in te passen geluidswal

Het belangrijkste uitgangspunt is het perceel zo in te richten dat het past in het beeld en de structuur van het Overijsselse landschap.

De Provincie heeft, zoals uit het vorige hoofdstuk blijkt, de ambitie de ruimtelijke kwaliteit van de jonge heide-ontginningsgebieden een stevige impuls te geven. Hierbij dienen de dragende structuren, die worden gevormd door landschappelijke open raamwerken van lanen, bosstroken en waterlopen die de rechtlijnige ontginningsstructuur vormgeven, worden versterkt. Binnen deze raamwerken is er ruimte voor verdere ontwikkeling van bestaande erven en soms de vestiging van nieuwe erven, mits deze een stevige landschappelijke jas krijgen.

Binnen de visie van de gemeente Staphorst, neergelegd in de LOP, wordt het gebied omschreven als een jong heide-ontginningslandschap

4.1 Van analyse naar ontwerp

In de ruimtelijke basis van het ontwerp staat de relatie tussen de percelen van de initiatiefnemer (AMBC) en de omgeving centraal. Dit houdt in dat de percelen moeten bijdragen aan handhaving en versterking van de karakteristieken van het jong heide-ontginningslandschap. De nieuw aan te leggen beplanting moet

- aansluiten bij bestaande structuren van lanen, bosstroken en waterlopen
 - bestaande dragende structuren versterken
 - karakteristieke beplantingstypen en -soorten toevoegen
- Het beheer dient gericht te zijn op behoud en versterking van deze karakteristieken.

Beplanting:

Er wordt gekozen voor bodemgebonden, inheemse beplanting. Bij het herstel en de versterking van de aanwezige lanen langs de Spoordijk wordt uitgegaan van de daar al prominent aanwezige soorten eik en els. Naast eik en els komen de volgende boomvormers en struiken veelvuldig voor: zwarte els, ruwe berk, hazelaar, meidoorn, sleedoorn, zomereik en lijsterbes. Deze komen terug in het beplantingsvoorstel. Verder vinden we er kamperfoelie, vogelkers, hondsroos.

In deze inrichtingsschets is op de ontwerptekening weergegeven hoe de ruimtelijke inpassing en inrichting zal plaatsvinden. De inrichtingsschets is gebaseerd op gegevens uit het vorige hoofdstuk.

4.2 Het ontwerp.

Hieronder vaksgewijs een korte toelichting op bij het plan behorende kaart met de landschappelijke inrichting. Rond het terrein wordt een geluidswal opgericht met een hoogte van 5 tot 7 meter. Om de wal beter te kunnen inpassen wordt er op de aardewal en de laaggelegen grond bos ingeplant. De huidige bestaande beplanting (populieren) zou daarom vervagen moeten worden door een meer duurzame beplantingsoort. Geadviseerd wordt om deze vervanging in de onderhoudscyclus mee te nemen. Tegen de op te richten geluidswal wordt klimop geplant. Hierdoor blijft in het winterseizoen toch een groene aanblik. Ook

beheer en eindbeeld worden kort aangestipt. Een uitgebreidere beschrijving daarvoor geeft de bijlage.

Vak A Hoge talud.

Langs de aarden wal wordt een gemengde beplanting aangelegd. Deze bestaat voornamelijk uit struikvormers en wordt er dicht geplant (plantafstand 1 m bij 1 m) om de beplanting vrij snel in sluiting te krijgen.

Vak B Beplanting lage talud

In de strook met een lager talud wordt ook een struikachtige beplanting aangelegd. Ook hier is het doel de beplanting vrij snel in sluiting te brengen.

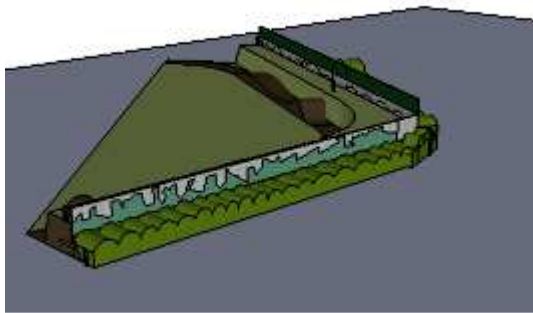
Vak C Bos.

Het bestaande populieren bos bij de onderhoudsbeurten geleidelijk te vervangen door een meer passende beplanting in haar omgeving. Hier komen dan voornamelijk boomvormers als eik, els en berk.

Vak D Hedera

Om de betonnen wand te camoufleren wordt er klimop aangelegd. Er wordt gekozen voor een grotere soort zodat deze betonwand vrij snel uit het zicht wordt weggenomen.

Figuur 4.1. 3-D impressie van de wand van de crossbaan

4.3 Meerwaarde

De voorgestelde ontwikkelingen leiden ons inziens tot een versterking van de ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied van Staphorst. Deze meerwaarde vertaalt zich in het volgende:

1. Aansluiting bij en versterking van de in het gebied dragende structuren. Er is een goede aansluiting met de in de omgeving bestaande beplanting. Een goede inpassing van de geluidswal in het landschap, waarbij van zowel bestaande als nieuwe landschapsstructuren gebruik wordt gemaakt.
2. Het geluid wordt geabsorbeerd door te ontwikkelen hoge beplanting. Ook de uitlaatgassen worden door het blad opgenomen.
3. De voorgestelde landschappelijke inrichting sluit qua maatvoering goed aan bij de grotere, meer open structuren in het gebied.

5. Ontwerptekening

In de volgende kaart wordt de nieuwe situatie geschetst.

Figuur 5.1. Nieuwe situatie

Bijlage 1 Werkbeschrijving ontstaan, historie, waarde voor het landschap en beheer van, elzensingels, bos, hakhout

Elzensingels

Een elzensingel bestaat uit één rij elzenbomen. Elzensingels komen we in Overijssel in alle landschapstype tegen.

Ontstaan

De geschiedenis van elzensingels gaat terug tot de zeventiende en achttiende eeuw. Landbouwers plantten aan de randen van hun perceel elzen. Deze kregen een functie als eigendomsmarkering, perceelscheiding en windkering. Op de zandgronden werd aan één of aan beide zijden een greppel gegraven zodat deze als vee-, - en wildkering dienst kon doen of diende voor de aan- of afvoer van water. In waterrijke gebieden werden de elzen aangeplant langs de sloten of ontwikkelde zich spontaan langs de slootkant een rij elzen. De elzensingels boden schaduw en luwte en leverden hout voor dagelijks gebruik. Ook werden regelmatig elzensingels aangeplant als haag rond boomgaarden.

Van functieverlies naar hernieuwde belangstelling

Vanaf het begin van deze eeuw is het aantal elzensingels sterk afgenomen. Door de uitvinding van prikkeldraad verloren ze hun functie als veekering. Het belang van hakhout voor het dagelijks gebruik verdween bijna volledig. Bovendien veranderde de agrarische bedrijfsvoering, waardoor stukken land werden samengevoegd en veel elzensingels als sta-in-de-weg werden opgeruimd. Wat overbleef, werd veelal verwaarloosd. Elzensingels hebben echter nog steeds belangrijke functies voor de landbouw. Zij geven beschutting aan het gewas en beschermen het vee tegen extreme weersomstandigheden. Ook buiten de landbouwfunctie heeft de elzensingel een nieuwe taak, als windkering of aankleding van het landschap, gekregen. De singels moeten wel worden beschermd en onderhouden. Op veel plaatsen gebeurt dit weer volop. Elzensingels hebben als linten in het landschap een grote natuurlijkem landschappelijke en visuele waarde.

De waarde voor landschap en natuur

Elzensingels hebben meestal een eenvormige beplanting, de zwarte els. Onder de bomen komen in sommige gevallen een gevarieerde kruidlaag voor. Zo zien we vaak onder de elzensingels in de nattere gebieden varens, gele lis en speenkruid groeien. Echter zonder een goed maaibeheer, domineert de grote brandnetel onder elzensingels. Ook braam wordt dan regelmatig aangetroffen. De elzensingels zijn het leefgebied (en vaak het laatste toevluchtsoord) van veel verschillende vogels, insecten, weekdieren en amfibieën. De elzensingels vormen bovendien een lang aaneengesloten lint in gebieden waar geen andere verplaatsingsmogelijkheden (meer) zijn en dienen dan als verbindingszone voor kleine zoogdieren, vlinders en vleermuizen. Elzensingels zijn verder van groot belang voor onze leefomgeving. Ze verfraaien het landschap.

Beheer

De hier voorgestelde elzensingel groeit uit tot een rij hoge bomen zonder ondergroei. Eventueel opengevallen plekken moeten worden opgevuld met nieuwe aanplant. Het is van groot belang veevraat met een adequate afrastering tegen te gaan. Deze afrastering wordt op een zodanige afstand geplaatst, dat het vee wel aan de voet van de wal kan grazen, maar niet bij de bomen en struiken kan komen.

Bos elementen

Bosjes zijn vlakelementen die in het landschap aanwezig zijn. Boselementen kunnen zijn samengesteld uit één soort, maar ook uit meerdere soorten bomen en struiken. Sommige boselementen zijn zeer klein tot enkele vierkante meters groot, andere zeer uitgestrekt tot vele honderden hectare.

Ontstaan

Boselementen zijn zowel spontaan ontstaan als aangeplant. In het kader van houtwinning, werkverschaffing en ontginning van woeste gronden, zijn in de voorgaande eeuwen vele hectare woeste grond beplant met bomen. Maar ook spontane bosontwikkeling op percelen die minder goed werden onderhouden ontkiemden struikjes en bomen die uitgroeide tot kleine boselementen. Tegenwoordig worden veel bosjes aangelegd in het kader van recreatie en natuurbeheer.

De waarde voor natuur en landschap

Bosjes kunnen door de betrekkelijke rust die er heerst en de geringe betreding veel voor planten en dieren betekenen. Er groeit een weelde aan planten, kruiden, struiken, mossen en paddestoelen. Veel dieren vinden er een broed,- rust- of schuilplaats, waaronder honderden soorten insecten, zoals sluipwespen en vlinders, en tientallen vogelsoorten. Zoogdieren als de wezel, hermelijn en bunzing komen er voor, maar ook amfibieën en reptielen. Veel van deze planten- en diersoorten komen in de omgeving praktisch niet meer voor, zodat elk boselement op zich als een afzonderlijke leefgemeenschap van onderling afhankelijke planten en dieren kan worden beschouwd. Ook landschappelijk zijn bos elementen van groot belang. Ze breken de vlakke horizon, zorgen voor afwisseling in het landschap en vormen vaak een welkome groenzone tussen weiland en bebouwing.

Beheer

Afhankelijk van de beheersdoelen, wordt een beheer gekozen. Vroeger was de behoefte aan hout bepalend voor de hoeveelheid die werd beplant en later werd geoogst. Momenteel zou een boselement alleen worden gedund om de opbouw van het bos, boom-struik-kruiden, optimaal tot zijn recht te laten komen. Randen van het boselement kan men afhankelijk van het beoogde doel, beheren als een zoomvegetatie. De overgang van het vlakke landschap met het bos wordt dan geleidelijk ingezet. Paden worden opgesnoeid. Sloten en greppels worden regelmatig geschoond en rasters worden vrijgemaakt en gecontroleerd op hun doelstelling.

Hakhoutsingels rond boerderijen

Hakhoutsingels bestaan uit een grote variatie van bomen en struiken. De bomen worden beheerd als hakhout. Deze zijn dan omgevormd tot stobben. Daartussen bevinden zich ruigte en struiken, en hier en daar ineens een gewone opgaande boom. Het is een stukje natuur dat is ontstaan door menselijke activiteiten.

Ontstaan

Hakhoutsingels zijn in de 20 eeuw aangelegd rond boerderijen, recreatieterreinen en industrieterreinen. De bomen en struiken werden dicht op elkaar aangeplant, meestal in meerdere rijen. Er werd na een aantal jaren gedund en na een verloop van jaren bij de grond afgezet om de stronken vervolgens te laten ontspruiten. De keuze van de boomsoort hing uiteraard af van de grondsoort en zo kunnen hakhoutsingels per regio verschillen. Op droge zandige gronden domineren eiken, in de rivierkleigebieden de essen en op de nattere gronden wilgen en zwarte els.

Van functieverlies naar hernieuwde belangstelling

Het grootste probleem bij het beheren van een hakhoutsingel is het ontbreken van een vervolg na de aanplant. Meestal wordt er nog wel een keer gedund, maar vervolgens "vergeet" men de hakhoutsingel in een onderhoudscyclus op te nemen. Daar waar de hakhoutsingel zich wist te ontwikkelen tot een gewoon bos, verdwenen de struiklaag en ondergroei bijna volledig als gevolg van het gesloten bladerdak. Tegenwoordig is er gelukkig weer belangstelling voor hakhoutsingels. De reden daarvoor is onder andere het economisch nut (bescherming van gebouwen tegen wind), maar de waarde die het heeft voor het landschap en de natuur.

De waarde voor natuur en landschap

Voor vogels is de structuur van de vegetatie belangrijker dan de soortensamenstelling. Doordat de structuur van de hakhoutsingels in de loop van de hakcyclus voortdurend verandert, is deze voor veel vogels een aantrekkelijk territorium. In iedere fase zijn er andere soorten. Kort na de hak zijn de pioniervogels er te vinden of soorten van ruigtekruiden, dan de struweelvogels, de struikvogels, en ten slotte de boomvogels. Zo huizen er dus om beurten uiteenlopende soorten als de wilde eend, fitis, fazant, braamsluiper, zwartkop, spotvogel, merel, tijaft, zanglijster, tuinfluiter, pimpelmees, matkop, wielewaal, tortelduif, wielewaal en grote bonte specht. Wordt de hakhoutsingel in een beperkte hakcyclus gehouden, dan neemt de soortenrijkdom af, maar is van de voorkomende soort het aantal hoger dan in een hakhoutsingel met verschillende kapcyclus. Ook voor het behoud van de rijkdom aan bladmossen, kruiden, varens, insecten en zoogdieren is de hakcyclus belangrijk. Dankzij de fasestructuur zijn hakhoutsingels tevens een dynamische verrijking van het landschap. Ze tonen een ongekend rijke variatie aan groen, in de vorm van stobben, ruigten, struiken en bomen. Samen zorgen ze voor een bont kleurenpalet.

Beheer

Voor het behoud van de natuurlijke rijkdom kan de hakhoutsingel het best worden onderhouden volgens de methode die vroeger werd gebruikt in geriefbosjes. Er werd toen in geriefhoutbosjes een hakcyclus van zes tot tien jaar (bij eiken ook 15 jaar) toegepast. Meer dan vroeger wordt nu echter niet een hele hakhoutsingel ineens afgezet, maar slechts een deel. Voor de flora en de fauna is het namelijk belangrijk dat de verschillende fases, en daardoor de verschillende vegetatiestructuren, naast elkaar blijven bestaan.

Bij hakhoutbeheer worden alle overjarige staken op een stobbe afgezet. Hierdoor ziet de hakhoutsingel er het eerste jaar wel erg kaal uit, maar na twee jaar staat er al weer twee meter lange scheuten op de stobben. Is er nog niet eerder afgezet waardoor er nog geen stobbe aanwezig zijn, dan zet men de aanwezige struiken en bomen op een hoogte van 30 cm boven de grond af. De beste tijd hiervoor is de periode van november tot begin maart. Per 100 m² blijft een enkele staak, de overstaander, staan. Dit is ook nodig als er nieuwe bomen of struiken worden aangeplant. De overstaanders fungeren dan als wind-, vorst- en zonnescherm voor de jonge aanplant. Struwelen van meidoorn en sleedoorn dienen waar mogelijk gespaard te blijven, evenals de kruidlaag. Het afgezette hout kan worden afgevoerd, maar ook voor houtrillen worden gebruikt. Deze houtrillen zijn van belang als broed- en vluchtplaats voor vogels en insecten. Bij het aanplanten van een hakhoutsingel gebruikt men verschillende soorten bomen en struiken. Snelgroeiende soorten zoals populier en wilg worden gebruikt als wijker. Deze struiken en bomen worden bij de eerste dunning als eerste verwijderd om ruimte te creëren voor de overblijvers. Het aanplanten geschiedt op een onderlinge afstand van 1½ x 1½ meter. De planten worden met minimaal drie planten van dezelfde soort groepsgewijs geplant. Plant de lagere struiken en bomen vooral aan de zijkanten van de hakhoutsingel en de hogere soorten vooral in de kern van de hakhoutsingel. Laat echter ook struiken in de kern van de hakhoutsingel terug komen en soms een hogere boom aan de zijkant. Het aanplanten kan het beste gebeuren in een met gras bedekte grond. Men dient dan de eerste twee jaar na aanplant het plantmateriaal met een bosmaaier vrij te maaien. Het maaisel hoeft niet afgevoerd te worden. Ook kan men overwegen de grond eerst om te spitten en vervolgens aan te planten. Als er is aangeplant kan men een klavermengsel gebruiken om de zwarte grond in te zaaien. Het wordt afgeraden om de strook waarin is aangeplant "zwart te laten liggen". Bij zwarte liggende grond is de kans op minder gewenste kruiden zoals brandnetel en akkerdistel groot.